

ضرورت رویکرد میان رشته‌ای در حوزه سلامت: رهیافت قرآنی در آموزش و پژوهش‌های پزشکی

محمود ایوبی^۱

نامه به سردبیر

چکیده

مقدمه: رهیافت قرآنی در علوم، ضمن تعمیق فهم هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی، افق‌های نوینی را در مواجهه با چالش‌های معاصر می‌گشاید. هدف از این مطالعه، تبیین ضرورت رویکرد میان‌رشته‌ای مبتنی بر آموزه‌های قرآن در آموزش و پژوهش‌های پزشکی بود.

روش‌ها: این مطالعه کیفی و با رویکردی تحلیلی-تطبیقی، ضمن بررسی چالش‌های معاصر در حوزه سلامت، به تبیین ظرفیت‌های معارف قرآنی در ارتقای سلامت انسان می‌پردازد. با استناد به مطالعات پیشین و شواهد موجود، ضرورت اتخاذ رویکردی میان‌رشته‌ای در آموزش و پژوهش‌های پزشکی مورد تأکید قرار می‌گیرد.

یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از آن است که قرآن کریم به ابعاد مختلف سلامت (جسمی، روانی، اجتماعی) اشاره دارد و دروس معارف اسلامی ظرفیت بالقوه‌ای برای ارائه با رویکرد سلامت‌محور دارند. همچنین، کمبود برنامه‌های آموزشی مرتبط با سلامت معنوی مشهود است. دستیابی به رویکردی قرآنی در حوزه سلامت، مستلزم ایجاد پارادایمی نوین در آموزش و پژوهش پزشکی از طریق تعامل میان‌رشته‌ای میان متخصصان علوم پزشکی و اندیشمندان دینی است.

نتیجه‌گیری: با توجه به چالش‌های معاصر در حوزه سلامت و ظرفیت‌های موجود در معارف قرآنی، اتخاذ رویکردی میان‌رشته‌ای در آموزش و پژوهش‌های پزشکی، ضرورتی انکارناپذیر است. این رویکرد، ضمن تعمیق فهم ما از ابعاد مختلف سلامت، می‌تواند راهکارهای نوینی برای ارتقای سلامت و بهزیستی انسان ارائه دهد.

واژگان کلیدی: رهیافت قرآنی؛ سلامت اجتماعی؛ سلامت روانی؛ سلامت معنوی؛ آموزش و پژوهش پزشکی

ارجاع: ایوبی محمود. ضرورت رویکرد میان رشته‌ای در حوزه سلامت: رهیافت قرآنی در آموزش و پژوهش‌های پزشکی. مجله دانشکده پزشکی اصفهان ۱۴۰۴؛ ۴۳ (۸۱۷): ۵۷۰ - ۵۷۳.

مقدمه

روحی انسان را نیز در کانون توجه قرار می‌دهد. بر این اساس، در فرایند نظریه‌پردازی و تلاش در جهت انسجام‌بخشی به مباحثی نظیر شخصیت، انگیزش، رشد، هنجار و نابهنجاری، آسیب‌شناسی و روش‌های درمان، انسان در سطحی متعالی‌تر از صرفاً موجودی مادی و با لحاظ نمودن باور به سرای آخرت مورد تحلیل و بررسی قرار می‌گیرد. مسلم آنکه، فردی که به حیات پس از مرگ باورمند است، واجد منظومه نگرشی و معیارهای ارزیابی متمایزی خواهد بود؛ چنانکه رنج را فرصتی برای تزکیه و تقرب می‌داند، در برابر مشکلات با صبر و توکل استقامت می‌کند، و اعمال خود را با جهت‌گیری اخروی و حساب‌رسی اعمال در سرای ابدی، هدفمند می‌سازد.

با توجه به مراتب فوق، نگرش به مباحث حوزه سلامت پزشکی از منظر قرآن را می‌توان به عنوان شاخه‌ای معرفتی تعریف نمود که در صدد توصیف، تبیین، پیش‌بینی و اعمال کنترل بر رفتار و فرایندهای

در پارادایم معرفتی متکی بر الهیات، قرآن کریم، در مقام کلام الله، به عنوان منبعی بی‌بدیل و کانونی در تبیین سپهر مسائل بشری ایفای نقش می‌نماید. اتخاذ رویکردی قرآن‌محور در مواجهه تعامل با علوم مختلف، نه تنها به تعمیق فهم هستی‌شناختی و معرفت‌شناختی این علوم مدد می‌رساند، بلکه با ارائه منظومه‌ای منسجم از مبانی و اصول الهی، امکان گشودن چشم‌اندازهای نوین در مواجهه مقابله با چالش‌های معاصر فراروی بشر را فراهم می‌آورد. از این منظر، تحقیق، تعلیم و تعلم علوم بشری با رویکردی مبتنی بر معارف قرآن، به مثابه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر جلوه می‌نماید.

اتخاذ رهیافتی قرآنی در بررسی مباحث پزشکی در ابعاد سلامت معنوی، روانی، اجتماعی و جسمی، امکان‌گذر از تقلیل‌گرایی صرفاً زیستی را فراهم آورده و توجه به آثار و پیامدهای ناشی از ساحت

۱- استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده‌ی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

نویسنده‌ی مسؤول: - محمود ایوبی: استادیار، گروه معارف اسلامی، دانشکده‌ی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران

سلامت معنوی و ضرورت بازنگری در برنامه‌های درسی نظام آموزش علوم پزشکی تأکید می‌ورزد (۶).

پیشنهادات

دستیابی به رویکردی قرآنی در حوزه سلامت، نیازمند ایجاد پارادایمی نوین در آموزش و پژوهش پزشکی است که از طریق تعامل میان‌رشته‌ای میان اساتید متخصص علوم پزشکی و اندیشمندان دینی، هم در عرصه آموزش و هم در حوزه پژوهش، تحقق یابد. برای تسهیل این فرایند، پیشنهادها زیر ارائه می‌گردد:

برگزاری کارگاه‌های آموزشی تخصصی: با هدف توانمندسازی اساتید و پژوهشگران در زمینه تلفیق معارف دینی و علوم پزشکی.

تأسیس و فعال‌سازی مراکز پژوهشی میان‌رشته‌ای در دانشگاه‌های علوم پزشکی: با تمرکز بر موضوعات سلامت از منظر قرآنی، به منظور هدایت و پشتیبانی از تحقیقات کاربردی و نظری.

بازنگری بنیادین در متون درسی: در راستای گنجاندن محتوای مرتبط با سلامت از دیدگاه قرآن کریم و تلفیق آن با مباحث علوم پزشکی در برنامه‌های آموزشی دانشگاهی.

ملاحظات

یادآوری این نکته ضروری است که رویکرد قرآنی به علوم بشری نباید به این معنا تقلیل یابد که قرآن را حاوی جمیع معارف بشری دانسته و در پی استخراج و اسلامی‌سازی صوری آن‌ها باشد. این تلقی افراط‌گرایانه، نه تنها با ظاهر و نصوص دینی سازگاری ندارد، بلکه با موازین عقلانی نیز در تعارض است. از سوی دیگر، نگرش تفریطنی که منکر هرگونه ارتباط و تأثیرگذاری معارف دینی بر علوم بشری است، به همان اندازه مردود و غیر قابل پذیرش است.

نتیجه‌گیری

با توجه به چالش‌های معاصر در حوزه سلامت و ظرفیت‌های موجود در معارف قرآنی، اتخاذ رویکردی میان‌رشته‌ای با بهره‌گیری از آموزه‌های قرآن کریم در آموزش و پژوهش‌های پزشکی، ضرورتی انکارناپذیر است. این رویکرد، ضمن تعمیق فهم ما از ابعاد مختلف سلامت، می‌تواند راهکارهای نوینی برای ارتقای سلامت و بهزیستی انسان ارائه دهد. این مهم از طریق توسعه‌ی کارگاه‌های آموزشی، بازنگری متون درسی و گسترش پژوهش‌های میان‌رشته‌ای در این حوزه قابل دستیابی خواهد بود.

زیستی-روانی-اجتماعی انسان، در مقام خلیفه الهی و در ابعاد جسمانی، روانی، اجتماعی، اخلاقی و معنوی است. این مهم، با بهره‌گیری هم‌افزا از منابع و روش‌های تجربی، استدلالی و وحیانی میسر می‌گردد.

چالش‌های معاصر و ضرورت رویکرد قرآنی

در عصر حاضر، جوامع بشری با طیف گسترده‌ای از چالش‌ها در حوزه سلامت مواجه‌اند. در حیطه سلامت اجتماعی، فزونی یافتن نابرابری‌های ساختاری، تنزل سطح اعتماد عمومی، گسترش دامنه‌ی آسیب‌های اجتماعی و تضعیف بنیان روابط انسانی، تنها بخشی از این معضلات پیچیده به شمار می‌روند که به طور جدی کیفیت زیست فردی و جمعی را تحت الشعاع قرار داده‌اند (۱). در حوزه سلامت روانی، شیوع افسردگی و اضطراب، افزایش اختلالات روان‌شناختی، کم‌رنگ شدن معنای زندگی و فقدان امید، و ناتوانی در تنظیم هیجان‌ها، به عنوان چالش‌های مهم مطرح هستند که نیازمند رویکردهای پیشگیرانه و مداخله‌ای مؤثر می‌باشند (۲). در عرصه سلامت معنوی نیز، مواجهه با بحران‌های معنایی، از دست دادن ارتباط با ارزش‌های متعالی، تجربه‌ی پوچی و بی‌هدفی، و عدم انسجام درونی، از جمله چالش‌هایی هستند که سلامت و بهزیستی انسان را تهدید می‌کنند (۳). این مسائل، ضرورت واکاوی مفاهیم سلامت روانی و معنوی و ارائه راهکارهای جامع و اثربخش در راستای ارتقای آنها را بیش از پیش آشکار می‌سازد.

شواهد و مطالعات

مطالعه‌ای که بر روی ۶۷ سوره از قرآن کریم انجام شده است، نشان می‌دهد که آیات قرآن کریم به طور مشخص به یک، دو یا هر سه بعد اصلی سلامت (جسمی، روانی و اجتماعی) اشاره دارند. اگرچه اکثر آیات قرآن به طور کلی به هر سه بعد سلامت پرداخته‌اند، اما مجموعاً ۲۶۴ آیه به طور خاص به این سه بعد اختصاص یافته است؛ از این میان، ۱۰۱ آیه به سلامت اجتماعی، ۹۴ آیه به سلامت روانی و ۶۹ آیه به سلامت جسمی مربوط می‌شود (۴). نتایج مطالعه‌ای دیگر که در دانشگاه علوم پزشکی اصفهان صورت گرفته، حاکی از آن است که اکثر دروس عمومی معارف اسلامی، ظرفیت بالقوه‌ای برای ارائه با رویکرد سلامت‌محور به دانشجویان پزشکی دارند (۵). پژوهش‌های سومی نیز بر وجود خلاء مشهود در برنامه‌های آموزشی مرتبط با

References

1. Panahi Y, et al. A review of social health problems in Iran and solutions [in Persian]. J Mazandaran Univ Med Sci 2024; 34(235): 159-80.
2. Bahrami H. Mental Health in the Twenty-First Century and the Challenges Ahead [in Persian]. Journal of Psychology and Educational Sciences. 2003; 23(457): 181-99.
3. Azizi F. Spiritual Health; What, Why and How [in Persian]. Tehran, Iran: Hoquqi Publications; 2014. p. 43-52.

4. Yadollahpor M H, Seyedi-Andi J, Rezaee R, Borhani M, Bakhtiari A. Reviewing the verses of the Holy Qur'an in the context of three major dimensions of health (physical, mental and social) [in Persian]. *IHJ* 2015; 2(3): 48-56.
5. Ayubi M, Akouchekian A, Gholami Dahaghi A, Taleghani H, Mousavizade S, Avizhgan M, et al. Designing Syllabus for Islamic Education Courses with a Health-Oriented Approach in Isfahan university of Medical Sciences [in Persian]. *Res Med Edu* 2022; 14(2): 1-8.
6. Heidari M, et al. The necessity of addressing spiritual health in the curriculum of medical sciences disciplines [in Persian]. *J Spiritual Health* 2024; 3(2): 356-64.

The Necessity of an Interdisciplinary Approach in Health: A Quranic Perspective in Medical Education and Research

Mahmoud Ayoubi¹

Letter to Editor

Abstract

Background: The Quranic approach to sciences, while deepening ontological and epistemological understanding, opens up new horizons in addressing contemporary challenges. The aim of this study was to explain the necessity of an interdisciplinary approach based on Quranic teachings in medical education and research.

Methods: This qualitative study, employing an analytical-comparative approach, examines contemporary challenges in the health sector and explores the capacities of Quranic knowledge in promoting human health. Citing previous studies and existing evidence, the necessity of adopting an interdisciplinary approach in medical education and research is emphasized.

Findings: The findings indicate that the Holy Quran addresses various dimensions of health (physical, psychological, social), and Islamic studies courses possess the potential to be delivered with a health-centered approach. Furthermore, a lack of educational programs related to spiritual health is evident. Achieving a Quranic approach in the health field requires the creation of a novel paradigm in medical education and research through interdisciplinary collaboration between medical science specialists and religious scholars.

Conclusion: Given contemporary health challenges and the capacities within Qur'anic teachings, adopting an interdisciplinary approach in medical education and research is imperative. This approach deepens our understanding of health dimensions and offers innovative solutions for enhancing human well-being.

Keywords: Qur'anic approach; Social health; Mental health; Spiritual health; Medical education and research

Citation: Ayoubi M. The Necessity of an Interdisciplinary Approach in Health: A Quranic Perspective in Medical Education and Research. J Isfahan Med Sch 2025; 43(817): 570-3.

1- Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Faculty of Medicine, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran
Corresponding Author: Mahmoud Ayoubi, Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Faculty of Medicine, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran; Email: ma.auobh@gmail.com